

Universitätsbibliothek Wuppertal

Epistolæ obscurorum virorum

cvm inlvstrantibvs adversariisqve scriptis

Hutten, Ulrich von

Lipsiæ, 1870

Ad volumen I.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1009](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1009)

ADDENDA ET EMENDANDA AD HVTT. OPP.
VOLL. I...VII.

AD VOLUMEN I.

Ad Indic. bibliogr. Hutten. p. 29*. adde post num. 5. descriptionem exempli Parisiensis, quam dabimus infra in Addendis ad hoc vol. VII.

Pag. (3) ante primum versum pone:

[COLONIE.]

I*.

28. OCT. A. 1505.

In matriculam universitatis Coloniensis sub rectoratu Adami Volkmar de Boppardia inscripti sunt:

October 28. Adelricus hotten ad artes iuravit et solvit.

November 17. Iohannes Iegher de aernstad ad artes iuravit et solvit.

Hæc ita C. Krafft in *Zeitschrift für Preuß. Geschichte* . . . von P. Hassel, Berlin, 1868. p. 482. Aperte Adelricus pro Vdalricus scriptum est; Hotten autem ita ut pronuntiabant nomen Hutten. Iohannes Iäger idem Hutteni amicus est, qui decennio post Croti Rubiani nomen accepit. — Inscriptionem rectoris manu factam esse puto.

Ad pagg. 10...13. De Rostochiensibus viris qui miseris Hutteni rebus consuluerunt, conferendus erat Otto Krabbe, *Die Universität Rostock*. II. 8°. Rost. 1854.

Pag. 25. i. f. adde epistolam Petrei Aperbacchi ad Hermannum Trebelium dat. 3. Jul. a. 1512. quæ repetita est vol. III. p. 545. sq.

Ad pag. 28. med.

? (STECKELNBERGÆ??)

XIII*.

16. FEBR. 1513.

[VLRICVS HVTTENVVS DIETERICHO HVTTENO.]

Dittrich liber vetter Ich Seck¹ dir hie ein Schrift die hat mir friderich |
mein bruder gestert zugescht, vnd dar bey geschriben wie du v'nemen |
nû Sthet mein Sach Iso der mas das Ich vff den dag | nicht komen kan, Ich
wil aber mit mein bruder redt das er | vff den dag reiden Sol, oder aber eitteln
mein vettern mit | vnser volmacht, die weil nû die Beit So kory das der dag |
sroben zu v'kunden nicht ist, doch wo es Sein mocht, So | wer es gude, da
richt dich Selber Im besten nach, wo du | nû den dag Selbst personlich auch
nicht besuchen, mochgstu | Her² ludewig mit zuseckung des briues, oder aber frid-
derich | mein bruder dein meinugh Schreib, ob du bey gemeiner | Witterschaft bleip
wolst, oder was dein gemüdt, dan Ich wil nicht² | von I: nit³ Seß es geh
dar nach was got wil, das alles hab | Ich dir In gudem nicht wollen verhalten,
ß gutlich bitten | mir zu mein dag gein Sluchter vff Sonntag Reminiscere⁴ | den
abent ein zukomen ye nicht auß zubleiben, In Solchem | finstu mich dir mit frunt-
zoft wider gewelget, So wurstu | mein bruder auch da finden, woln wir vns

1) seck] *schiecke*.

2) nicht] *mich* corrigere debebat.

3) I: nit] *Seßn* MS.

4) Sonnt. Rem.] 21. Februar.

allerlei mit einander | vnderreden, vnd Seck vor allen dingen Her^r ludewig den |
 briue zu dat? eilns dinstag nach Inuogauit anno 2? xiiij | Ich Ich hab mit meine?
 fruntzast ein geleidt zu fluchter vff | dem dag wolt Ich dir auch nicht verhalt-

Ulrich vom Hutten
 32 Steckelberg

[Inscriptio:] Dem erbern vnd vesten
 ditterich vom Hutten mein
 ff liben vettern

XIII*. Ex archio Hutteniano Wirceburgensi (N°. 3. fas. 34. Lit. JJ.) epistolam
 ipsius Hutteni manu scriptam transcripsi. Ad marginem inscriptionis supra exhi-
 bitae recentior manus adscripsit: Ulrich vom Hutten zum Stackelbergk schreibt | Brief
 halb S ludwig zu schicken vnd bey | ihm vfm tag zu schlucht' zu erscheinen | Anno 13 vnd
 ob ehr bey d' ritt'schaft | pleiben wolle Ist aber Dieterich vom | Hutten von d' Ritterschaft
 nitt gewichen sond' fest | plieb-

?(STECKELBERG.E??)

? MAI. A. 151?

[VLRICVS HVTTENVS DIETERICHO HVTTENO.]

Mein ff dinst zuuor ff liber vette: du wurst auß eingelegter | coppeien
 vornemen was froben Her^r ludewig vnd mir | geschriben, vnd mocht leiden wo:
 zu du nicht fug dastu | dich des Selben enthildest als Ich mich auch vorse du |
 thun werdest wolt Ich dir Im besten nicht v'halt- dan dir | zu din wer Ich
 wellig dat? metwochen nach urbanus anno' | xv^ovdo

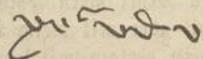
Ulrich vom Hutten
 2?

[Inscriptio:] Dem Erbern vnd
 vesten ditterich vom
 Hutten mein ff
 liben vettern

1) anno] amo MS.

Hanc quoque schedulam Hutteni manu scriptam ex eodem Wirceburg. archio
 (N°. 5 Lit. J.) edidimus. Fortasse cum superiore epistola ad eandem causam

pertinet: anni autem numerum qui sic scriptus est

fateor me non satis bene intellegere; si annus 1513. significaretur, non con-
 veniret metwochen nach urbanus, nam Urbani dies a. 1513. in ipsum Mercurii
 diem (25. Mai.) incidit. Anno 1515. Urbani dies (25. Mai.) Veneris dies fuit.

?

XIII**.

31. DEC. A. 1513.

[HVTTENVS PRINCIPI]

Hochgeborner fürst vnd her^r e ff g? Sey mein gantz | wellig dinst alzeit
 mit welligem fleis zuuor | anbereidt gnediger her^r, e. g? Schreiben Sampt | ein-
 gelegter copy hab Ich vornomen, vnd wo e g? | mein zu Soldhem begern mit
 zureiden, vnd | mir dor omb vorwehung meines Soldes thun | wil Ich gern mit

vir pferden mit e. g^l oder | den euern reiden, doch also das mir ein Jar vff
vir pferdt ander halp hundert gulden werden | gedraw auch mit helff¹ des almech-
tigen dy vor | dem gemein wo es zum brauch quem zuuor | diñ 2c vnd wo e g^l
etwas dar vmb gemeint | wil Ich mich vff e^l g^l Schreiben bey e g^l finden² | vnd
nach notdozft der Sach beslißung entsfang | des bit Ich e fl. g^l gnedig antwozt
geben vnder | meim Insiegel dat³ Sampstag nach dem heiligen | crist dag Im
xij Jar.

Ulrich vom Hutten

2^l

1) Utrum helff an helff scriptum sit haereo. 2) finden MS.

XIII**. Exemplum ipsa Hutteni manu scriptum in chartophylacio principis Al-
berti Anglorum reginae coniugis adseruatum post optimi principis obitum gratio-
sissimus frater Ernestus dux rogatu humanissimi viri Ioachimi Marquardt mihi
edendum permisit. Unde loci haec epistola data sit, cum non indicetur, neque
inscriptio extet, coniectura tantum adsequor, eam Erfordia Alberto Branden-
burgensi, d. 31. Aug. a. 1513. in locum defuncti ducis Ernesti Saxonici Magde-
burgensis archiepiscopi administratorisque Halberstadiensis electo scriptam esse.

Pag. 28. vers. 17. scribe: 26. IAN. (pro: 25. IAN.) et ad [1514?] adde: sive veri simi-
lius a. 1515. et cf. Ind. chronolog. ad hos dies.

Pag. 33. ante num. XXI. inseratur:

ERFFORDT.

XX*.

22. AVG. A. 1514.

[HVTTENVS ALBERTO MOGVNTINO.]

Hochgeborner fürst e. fl. g^l Sey mein vndertheniger ganz welliger dienst | alzeit
zünor gnediger her^r, Ich hab e fl. g^l schreiben endres den hestern² | belangen,
alles Inhalts vornomen, fug dor ann e. fl. g^l vnderthenig | wessen³, das Ich lei-
den mocht das er solcher seiner beschwerlichen | gefendnis enthoben, die weil sich
aber der handel seiner | person halber, die peinlich clag zu Im, so dis gewircht,
vnd | von eim erbern Radt zu erffort offentlich, meiner erwidigen | vnd gnedigen
hern des thum cappittels vnd Stiftes menys | gericht zu erffort vber antwozt,
vnd vorgestelt, vnd also | vmb sein bekenden Recht zusprechen, vnd erghen lassen |
begerdt, weiß Ich e. fl. g^l begern vnd gesennen nach, kein | Sonder, verdrostunge
vor Im zu bitten zuthun, noch wenger | mich Im Solchem sal bey Imant des
Ich wol geneigt zu | erkunden, Ich wil wol gloib das e fl. g^l auch ander
willeicht | mein, Ich hab hic zu erffort vil folg 2^l 4 das wil Ich bey | der erfindung
Izo pleiben⁵ las, mocht Ich aber e fl. g^l vnder- | thenigen dienst vnd wellen erzen-
gen. wer Ich wellig, hab | Ich e fl. g^l Im antwozt nicht wellen verhalten, dat⁶
erffordt | dienstlag vnser liben frauwen würtzwei dag⁶ aũño 2^l xiiij^o |

Ulrich vom Hutten
zu^l Steckelberg

1) euer fürstliche gnaden. 2) De hoc Andrea incarcerato vide Erphurdia-
num Antiquitatum Variloquum vol. I. p. 32. cit., passim. — Vocabulum *hestern*
pro parte evanidum factum est in MS. 3) wessen] wissen, zu wissen. 4) 2^l]
etc. 5) plei vix legi potest in MS. 6) würtzwei dag] Mariae assumptionis.

XX*. Cum XIII**, ex eodem principis Alberti chartophylacio mihi transmissa est hæc epistola sine dubio Alberto Brandenburgensi nuper archiepiscopo Moguntino facto [cf. vol. III. p. 353.] scripta, cuius inscriptio non extat.

Pag. 34. ante n. XXII. insere XXI*. Hessi ad Capnionem epist. d. 6. Ian. 1515. repetitam vol. I. p. 453...455.

Pag. 39. v. 4. ad MARQUARDO DE HATSTEIN adnota: cf. vol. II. p. 161. vv. 35. sqq. et ad vv. 11...21. vide varr. lectt. vol. III. p. XXI. exscriptas.

Pag. 40. ante num. XXVI. insere XXV*. Roberti Wingfield ad Henricum VIII. ep. datam 20. Mai. 1515. repetitam vol. V. p. 506. XXV**. Croti ad Mutianum epistolam d. 11. Iun. (a. 1515.) scriptam, quam edidimus vol. III. p. 543. sq.

Ad pagg. 40...54. cf. varr. lectt. ex Hutteni autographo transcriptas vol. III. pag. XXII. XXIII.

Pag. 43. ad § 32. adnotanda vide vol. III. p. 544. sqq.

Pag. 45. ad § 56. adde notam: Postquam quæ habere debeat universitas plena exposuit Mosellanus (PETRI MOSELLANI PROTEGEN-|FIS PÆDOLOGIA, iam iterum, vna | cum scholiis in loco appofitis edita, | adiectis insuper DIALOGIS | duobus etc. In fine Lipsiæ, ex officina Melchioris Lottheri. | Anno dñico M. D. XX. 4º. pagg. E 4. sq.) ita pergit: „Quanquam autem Gymnasium eiusmodi, minoris negotii est describere, quam usquam invenire, ad præscriptam tamen imaginem accedunt hic in vicino sitæ, LIPSIA & WITTEBERGA. Nec ERPHVRDIA cuiquam est aspernanda, Vt nec BASILAEA. Super omnes vero trium linguarum professione floret LOVANIVM, schola vel hoc nomine omnium fœlicissima quod magnum illum et sapientiæ et eloquentiæ principem habet ERASMV. Et summum illud ecclesiasticæ dignitatis ornamentum ALBERTVS cardinalis, magnum quiddam Moguntiae suæ molitur. Quod si processerit, erit quo se Germania exteris hominibus venditet.“

Pagg. 97...99. nº. 12. recentius neque satis fide dignum scriptum esse monet etiam v. cl. Stælinus: in eo (pag. 98. v. 20.) præter alios errores etiam falsum nomen *Holtzgürtingen* pro iusto *Kongen* occurrit. cf. infra ad p. 248. 249.

Pag. 139. v. 2 (26.) scribe: Domminici (pro Dominici) et in notis post Domminici 1. 2. adde: recte, metri causa *mm*.

Pag. 153. ad v. 13. adde adnot. Reyst] i. e. Reysch s. Reisch, de quo vid. Ind. biograph. art. Reisch. vol. VII. p. 452.

Pag. 154. ante num. LXVII. insere: LXVI*. Alberti arch. Mog. ad Franciscum I. Francor. regem litt. d. d. 20. Sept. a. 1517. editas vol. V. p. 507. sq.

Pag. 175. ante num. LXXXVIII. insere: LXXXIII*. Hutteni ad Ioach. de Moltzhan ep. cum novem aliis edit. vol. II. p. 477...483., quibus Moltzani ad Franciscum I. regem infra ad II. p. 480. transcripta epistola inserenda est.

Pag. 184. ante num. LXXXV. ponenda est epistola quam sub num. CXXIII. infra p. 268. posui: nam ea die 15. Mai. a. 1518. [non 1519.] scripta esse videtur. cf. Ind. scrr. vol. VII. nº. xxxxi.

Pag. 187. i. f. insere: LXXXV*. Spiegeli ad Erasum Rot. ep. d. 31. Aug. a. 1518., quam dedimus vol. IV. p. 687. sq.

Pag. 213. ad not. 16. adde: Anno 1508. in album acad. Heidelb. nomen inscriptum est 'Iohannes de Wirsperg, Can. eccles. Ratispon.' Cf. Ioa. Schwab Syllab. Rector. Hdlbg. 1786. 4º. p. 86.

Pag. 220. ante n. LXXXXII. inseratur: LXXXXI*. epistola Reuchlini ad Achillem de Crassis d. d. 1. Nov. 1518. repetitam infra vol. I. p. 456...458.

Pag. 240. ante num. CVI. adde:

WITTEMBERG.

CV*.

M. DEC. [? A. 1518.]

EXIMIO VIRO D. GEORGIO SPALATINO, PATRONO AC DOMINO SVO.

Salve.¹ ad te, mi Georgi, Misi ad te Hebraica grammatica², item Huttenicum, ut opinor, carmen³, utrumque dignum te munus, alterum quod Princ. opt.⁴ sit consecratum, alterum quod Capnionem, commune Germaniæ decus, et Principis illustriss.⁵ studiosissimum, dignis celebret laudib. et sceleratis sophistis, quod debetur, pendat. Quæ ut grata sint volo, cum⁶ Thomæ⁷ nomine tum meo. Alioqui vobis omnia debeo, ut non hoc officium, si quod erat, ego plurimi, faciam, sed quod a vobis, quæ est vestra humanitas, plurimi fieri credam. Ecce hic quoque mitto Martini ἀπολογητικόν⁸, nec est, ut tam male metuas, ne Rhomani sevant⁹; hoc videlicet illud genus hominum solet, nisi Tyrannos agunt, non videntur sibi imperare, quanquam¹⁰ dii Boni quid debebat in christiano populo esse aliud imperare quam τὸ οἰκονομεῖν. Sed omnia prodit ambicio, et avaricia. Purgat se Martinus aperte satis, ut illi novum crimen confingere non queant. Nam et hæc in priorib. alicubi inciderunt; illæsa tamen¹¹ a Romanis. Deus Opt. Max. servet plebem suam. Vale et me commendatum habe. Wittemberg.

Philippus tuus.

1) Salus ad te, mi Georgi. Misi BRETSCHNEIDER. 2) gramm.] Ioannis Böschenstein. BR. 3) carmen] Triumphus Doc. Reuchlini . . . Förstem. 4) Principi optimo BR. 5) Illustrissimi BR. 6) sint, volo cum BR. 7) Thomæ] Anselmi. BR. 8) ἀπολογ.] Appellatio F. Martini Lutheri ad Concilium (scr. Wittenb. die Solis, xxviii. m. Nov. 1518.) s. l. et a. plag. una in 4°. Förstem. 9) sevant BR. 10) quanquam, Dii boni, BR. 11) tamen] tñ MS. tum falso BR.

CV*. „Ex autographo in Cod. Bas. F. n. 101. ep. 3.“ in Corp. Reformat. ed. Bretschneider. vol. I. Hal. Sax. 1834. 4°. n°. 29. coll. 56...58.

CV**.

Reuchlini ad Questenbergum epist. d. d. 12. Febr. a. 1519. quæ repetita est vol. I. p. 458. sq.

Sequens Reuchlini ad librum Athanasii de variis Quæstionibus præfatio (cf. supra p. 103. huius vol. VII., Indicis scriptorum n. xxxiiii.) ante mensem Martium a. 1519., quo mense ille liber prædiit, scripta esse videtur. Ipsa epistola dedicatoria loci temporisque indicationem non habet.

CV***.

A ii ☞ REVERENDISSIMO ET ILLUSTRISSIMO ALBERTHO. | DIVI MAXIMILIANI ad Mariam de Anima Presbytero Cardinali. Moguntinæ Sedis ac Mademburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo, Primati, & Ecclesiæ Halberstattensis Episcopo. Sacri Romani IMPERII per Germaniam Archi-

cancellario. | Principi electori, Marchioni Brandēburgensi. | Stetinensi.
Pomeraniae. Sclauorum ac Cassu|biæ Duci. Burggraui Norbergenfi, &
Ru|giæ Principi, Domino suo Clementissimo. | IOANNES |
CAPNION | Teutonica lingua, Reuchlin, Phorcentis | Legum Imperialium
Doctor. Præsentem librum S. Athanasii | DE VARIIS QVAESTI|ONIBVS |
è græco in latinum nuper à se traductum | offert, cum hac quæ sequi-
tur | præfatione. ||

NIHIL AMABILIVS | fuisset, Reuerendissime ac Illu|stris. Summi Pontifi-
catus & | Imperii Romani Elector. Si | non me, communi patriæ Du|ciq;
nostro publicæ indicta prohibuisset hosti|lis rabies, q̄ coram cernere, hisq;
meis oculis | intueri, planè memorabilem illum tam solennem ac omni-
bus nobis fœlicem auspiciatūq; diem¹, in quo sacratissimus Imperator,
amplissima dignitate Cardinales, excellentissimi duces atq; Principes,
Regūq; maximorum Oratores & Nuncii, ac omnis nobilitatis omnium
ordinum incredibilis multitudo simul hominum ex omni ferè orbis ter-
rarum spacio nuper Vindelicorum Augustam confluentium, in ipsi totius
Imperii Romani comitiis adspexerunt, & applausibiliter uiderunt te reli-
gionis nostræ clarissimum sydus, splendidissima purpura, ueste trabeata,
& phœniceo galero tum primum à Leone Decimo Pont. Max. festiue don-
nari & inter ecclesiæ uniuersalis inclytos senatores lectum Cardinalem
recipi, nunquam ne ambientem antea quidem nec petentem. Mira fors.
Magnificum spectaculum. Iucunda gratulatio, repentinum gaudium, q̄d
Aiii ne animus concipe|re, nec pectus cogitare, nec lingua ulla satis expri-
mere queat. Aut si aliquantisper oporteat, profecto non infimi subfelli
hominem, sed Ciceronem aliquem aut Hortensium requirat. Fateor hoc
de me sponte mea, q̄ angustia præcordiorum meorum, & frigidus san-
guis, & tarditas ingenii, & imperitia dicendi, tantam maiestatem pro-
ferre non possint, quoniam ipse sim hactenus semper plus philosophicę
simplicitati q̄ latinæ rhetorum disciplinæ aut eloquentiæ deditus. At
exercitatus mihi probabitur, & omni laude cumulatus is orator, qui ut
res est & ut decet, copiose magnificęq; prudentiam & æquitatem ele-
mentissimi Patris nostri Papæ Sanctissimi ad illa uirtutū tuarum merita
quæ sunt amplissima recto iudicio referre comparareq; sufficiat. Respe-
xit enim æquissimo iure sua Sanctitas, nequaquam ad prisca imagines
illas eminentis nobilitatis domestica celebritate cultas antiquissimi gene-
ris tui, quo tu ualde multos Germaniæ principes excellis. Ea sanè res,
in cæteris quanquam ualet plurimum, tamen in contemplāda diuinitate,
atq; gubernanda dei ecclesia, sæpe inuenta fuit inutilis. Nec etiam
tantam annonam, tot fructus, tot diuitias & tam ingētes thesauros in
te ita admiratus est || Pontifex, ut externa bona, illa caduca & noci-
tura quādoq; plus q̄ profutura tanto culmine ac honoris fastigio arbi-
traret fore digna. Sed nec item illud tanti fecit, q̄ & Archiepiscopatū
Moguntinum, & Mademburgensem Primatum, & præsulatū Halberstatten-
sem unā simul tenes, quæ functiōes sacrarum dignitatum singulę, pluri-

1) diem] 1. Aug. a. 1518. Cf. Hutt. Opp. V. p. 298. vv. 10. sqq. Legerat puto
Reuchlinus, cum hanc dedicationem scriberet, Iacobi Manlii Friburgensis
libellum tum recentem De inclyto ... | actu ecclesiastico Salen. Augusti Au|guste.
Celebrato anno domini. | 1518. | 4º. de quo uide Hutt. Opp. V. p. 200. adnot.

morum singulis magno præconio celebratorum hominum si cōtigissent, omnium se fortunam putarent exuperasse. Quin potius his uniuerfis te maiorem existimans pientissimus Pater, apud se maxime omnium æquam tuis superillustribus & heroicis uirtutibus mercedem applicare constituit. Et quæ meretur incredibilis ingenii tui magnitudo, frequentissima optimarum artium exercitatio, doctissima totius sacræ theologiæ iurisq; cognitio, elegans dicendi consuetudo, præcipua religio, & omnium quæ moribus laudatissimis insunt, pfectior moderatio cū summa humanitate disciplinæq; studio & solida prudentia, tibi inquã tibi, oĩa ea tuæq; egregiæ semper erga Sedem Apostolicam uenerationi iam deferre ac reddere uoluit, & quo uel amplius uel maius habuit profus nihil certe amplissimis tuis meritis Cardinalatum ingenue largiri. Hæc sunt sanctimo-
 (A4) niæ præmia, castissimæ uitæ, puritatis, innocentiae, ad quam ab incunabulis & à teneris unguiculis optima eruditione formatus es, & institutus. Hæc incorrupti animi tui munera, uerecundæ benignitatis, modestiæ singularis, & urbanæ comitatis. Hæc bonitatis tuæ trophæa, qui omnibus prodesse soles, de omnibus bene mereri, alios iuuare humanissima liberalitate, alios fauore tuo subleuare, alios beneuolentia consolari, alios molestia quauis affictos autoritate liberare, clemētia fouere, tolerare animi tui fortitudine, atq; nullis honesti amatoribus ingenio consilióq; deesse. Hanc optimo iure nō est passus LEO Sanctiss. diuinam uitæ tuæ conditionem indonatum relinquere, nimirum cū non dubitaret haud modo in rem ecclesiæ catholicæ & christianæ fidei commoditatem laudes tuas* & istos honores uergere. Verum etiam propriæ suæ laudi quæ per se celebratissima est, & quamplurimum abundat, etiam accessionem tamen quandam fieri, si cognoscerent oēs publico aspectu in uirum benemeritum collatam esse summam dignitatem. Sed quoniã tanta & tam egregia mentis humilitate præter comunem aliorum morem præditus uulgo perhiberis, fortasse nunc frustra tibi, quanquã ob|ter uirtutes tuas enumerare cœpi, qui omnium tuorum ipsi tibi & dictorum & factorum planè conficius atq; optimus es testis, nec desyderas, laudabilia de te ad te dici, quod forsità adulationem olere putabis. Quare si quos inclytæ cellitudini tuæ Panegyricos, quacunq; ex causa duxeris aliquando admit- tendos, ego qui me tali ac tantæ oratorum prouinciæ sentio q̄ sim & ingenio & uiribus impar, ne bos clitellas, eã uicē illis relinquo, qui pleniore & uberiores in dicendo me superant, quibus facile ancillat latini sermonis incorrupta integritas, ut quod re auctum est, oratione ornent. Eiuscemodi uirorum quorum scripta meis præfero magna tibi copia præsto & ad manum est, quando ad te ceteris Germaniæ principibus literarum amantiorem omnes qui doctrina, consilio, eloquentia polleant, aditu perfacili obtento conueniūt. At mihi unus instar omnium est ille nobilis equestri ordine HVLDERICHVS Huttenus aulæ tuæ familiaris, in iure Ciuili & Pontificio non nullus, non nemo, non nihil, orator disertissimus, & poëta Delphicam lauream cōsecutus. Adest etiam corpori tuo alter Aesculapius, eloquentiæq; studioliis Mœcenas, Henricus Stromer Aurbacchius Medicinæ doctor. || Sunt & alii ex tuis non mediocrium artium, sed propè maximarum, quin uel summa quoq; dignitate cum omnis generis scientia & simul eloquentia illustres & clarissimi, qualis ille Reuerēdus magnificentiæ infula decoratus Dn. Laurentius Truch-

ses, tuę Metropolis Decanus, cuius tota cognatio & doctissima extat, & excellētibus Ecclesiarum Magistratibus dotata. Illis accedunt præterea cæteri haud impares, quos si nominare pergerem, catalogus in uolumē crederet, eorum qui te permittente decora nominis & generis tui, quæq; sunt de te memoratu digna (sunt autem omnia) suauiter erudite integre, ample, ornate, copiose cū admirabili orationis dignitate, scribendiq; atq; dicendi locupletissima facultate ualeant amplexari. Meum est autem, qui lōge remoto gressu illos sequor, tibi aliena dicare, dum propriis non sufficio, ac dum paria rebus tuis officia de meo impendere nequeo, ali-cūde mutuari & commodatis uti, ne forte cum alii tuam hęc nouam functionem ut olim Pandoram subito creatam Dii omnes pulchris muneribus ornarint, ego solus cultu & ueneratione abstinens ausim ad te nō modo dominum mihi obseruandum, & magnificandum, verumetiam Patrem pientissimum & cle|mentissimum, uacuis manibus applicare. Sed quid tam diuo & tanto numini offeram? cum mihi nondum Salomonis & Hiram¹ classes ex Aphrica uenerint, afferentes aurum & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pauos. Equidem hucusq; similiter prisca Græcorum uiuo, ἀνάργυρος καὶ ἄχρυσος². neq; promittere possum quę Achilli Agamemnon, licet accipere nolenti, quondam

Viginti³ fuluos operoso ex ære lebetes
 Et tripodas septem pondere & arte pares
 Addita sunt illis auri bis quinq; talenta
 Bis septem adfueti uincere semper equi.
 Quodq; superuacuū est, forma p̄stāte puellæ
 Lesbides euerfa corpora capta domo.
 Cūq; tot his (sed nō opus est tibi cōiuge) cōiūx
 Ex Agamemnoniis una puella tribus.

Et cætera quæ Ilias Homeri enumerat. Magna sunt hęc, & magnis tu fateor rebus dignissimus es. Nos contra mediocris facultatis hoies magnum animum paruis muneribus libenter ostendimus. Sunt⁴ nobis mitia poma Castaneę molles & pressi copia lactis. et quanquam⁵ pingui tamen macer taurus in aruo. Quid faciam igitur? Vtrunq; complectar. & quod Būte deceat magnum, & quod mearum opum sit paruū. || Virtute quidem ingens, corpore uero exiguū. margariti gemmęq; instar. Sanè q; uiderer mihi scire tanquam uno omnium ex ore qui te norūt, singularem erga bonas literas, potissimūq; theologicas, cultum & amorem tuum, satis idoneam mihi potestatem putauit concessam gratificādi tibi per altissimarum rerum solidam doctrinam, antiquissimorum autorum libris comprehensam, & si uel admodum forent breuiusculi. Cum sapientibus enim uiris recte iudicas, melius esse de rebus nobilioribus quantumlibet parum cognoscere, quàm de uilibus abiectioris momenti plurimum. Cuius sententiæ Auenrust⁶ laudator est, & Aristoteles⁷ in libro Cæli secundo, rem ingenua laude dignam asseruit, si quis tanta siti, tamq; ardenti erga philoso-

1) Salom. & Hiram] Cf. II. Paralip. ix. 10. 21. 2) ἀνάργυρ. κ. ἄ.] sine argento et sine auro. 3) Viginti etc.] Cf. Iliad. xix. 243. sqq. 4) Sunt nobis etc.] Vergil. ecl. i. 80. sqq. 5) quam pingui macer est mihi taurus in aruo. Verg. ecl. iii. 100. 6) Averroes ad Arist. l. c. 7) Arist. de cælo II. 12.

phiam defyderio afficiatur, q̄ μικρὰς εὐπορίας ἀγαπᾷ, περὶ ὧν τὰς μεγίστας ἔχομεν ἀπορίας¹. Nuper itaque collustranti mihi quæ recondita tenerem in cella mea libraria, offerebāt se de subito Beatissimi ATHANASII græca opera, quorum è numero unum inter tot preciosa iocalia librum De diuersis ad Antiochum principem Quæstionibus inscriptum seposui, quàmmaxime tibi & gracilitate quem breui perlegeres, et subtilitate quem libenter agnosceres nō modo || acceptum, ut haud titubanter spero, sed etiam gratissimum. Scio veneraberis & inter delicias habebis tantillū uolumen, propterea q̄ & strictim & non perplexim profundissima ducit in altum, & obscura in lucem, & spectatorem quēlibet in eius amorem sanctitudo quoq; autoris inuitat & allectat. Mox cogitabam operæ me precium publice priuatimq; facturum, si latinis etiam hominibus, me interprete, fieret sub tuo nomine cognitus, & simul tantuli ponderis lucrubratūculam humeris meis iudicauī haud imparem, qui propter grandæuam ætatem non sum ausus adoriri grandiora. Proinde, uerti opusculum hoc tibi dedicandum è græco in sermonem latinum, fortasse nō ubiq; latine, uenia dignus, qui malui authoris sapientiam ostendere, q̄ rhetorum dicendi fucum, ut qualescūq; sit, Athanasii uolumen sit, non meum. Roborauit institutum hoc meum lepide, rerum similitudo. Quid enim magis par fuerit. primo quidem q̄ Archiepiscopo Moguntino donari Archiepiscopum Alexandrinum. Deinde uero & eum Archiepiscopum, qui olim tam diuturnam persecutionem à calumniolis proditoribus, ac mēdacibus Theologitis pro ueritate non absimiliter cum Biii presentī donatore passus est, si liceat || parua cōparare magnis, & tēpora temporibus. Athanasius nāq; omne studium, omnem operam, omnem laborem ad id solum cōuerterat, ut ecclesiam recta fide augetet. Ego pariter ille Reuchlin, idem, qui & Capnion, quæcūq; de Hebraicis uoluminibus aut libris dixi, scripsi, consului, ad incrementum Ecclesiæ catholicæ feci, ne odiosa crudelitate fugarentur, ii qui foris sunt, quin potius communicatione linguarum & benignitate, clemētia, humanitate ad nostrā fidem infideles allicerentur, iuxta Patrum constitutiones. Sic & Pascasio² rescriptum extat, & Toletanum concilium³ decreuit. Præceperunt nanq; sancti Patres ecclesiæ catholicæ ac Proauī nostri, ut in iure Canonico statutum legitur, ita cum Iudæis agendum esse, ut potius ratiōe & māfuetudine prouocati, sequi nos uelint, nō fugere, ut eos ex eorum codicibus ostēdentes quæ dicimus ad sinum matris ecclesiæ, deo possimus auxiliante cōuertere. Non ex nostris codicibus, ait Ius, q̄ quidem Biblia est. (Nam oīa nostra facim⁹, Lex inquit, quibus autoritatem impertimur) nostra igitur est Biblia, nō eorū. At ex eorum codicibus elementer ipsis ostēdere iubemur errores suos, non furere, non insanire, non codices eorum publico incēdio comburere, quos legere, quos & interpretari, transferrēq; nobis iniunxit, autore Clemente⁴ quinto, sancta mater ecclesia. Hæc & alia Concilii Viennensis monita imitatus ego, consului pro cōmodo fidei discrete admodum & limitate, ne libri

1) μικρ. u. τ. λ.] paruas in iis rebus facultates amat, de quibus maximas habemus dubitationes. 2) Pascasio] cap. 3. Dist. XLV. (Gregorius Paschasio episc. Neapolit.) 3) Tolet. conc.] cap. 5. ibid. 4) cf. Clementin. 1. de magistris V. 1. (Clemens V. in concil. Vienn.)

Iudæorum concremarentur. Profecto nescius in illo tempore, q̄ Theologitarum cohors & ministri ad spem futuri sibi lucri aliter consulissent. Post autem q̄ prudentissimus Imperator Maxæmilianus, mei consilii audiens, hebraicorum librorum combustioni superfedisset, ecce rediit mox posthabitis illorum consiliis, Sæcti Athanasii historia in mei persequedi exemplum retorta, cum excreuisset ac intumuisset Theologitarum aduersus me flagrās inuidia, quam ad rem ut possent etiam ignobilis uulgi concinnare suffragia, ceperunt incredibilia fingere mendacia, quæ post adinuãte deo comperta sunt fuisse prorsus eumentita. Nam causa tota in iudicium deducta, & Apostolica sententia contra illos, ac pro me lata, negocium om̄e patefactum est, & impostores notati sunt infamia. cuius ob nauseam ut lōgiori me tempore uexarent, Summum Pontificem appellarunt, ubi multis & annis & impēsis re gesta Romæ cum iam uotis

(B) me doctissimorum uirorū || abfoluendum fore audiuisset, mandatum de Reuerendissimis iudicibus rēp̄sentarunt, & iusticiæ rotam stiterunt, q̄ annos supra duos in Heremodicio perstitit, sed contumelia non quieuit. Interea enim Theologistæ Peperimanitæ post proditionem, post iniuriarum factionem, post scripturarum falsationem, post calumniosam accusationē, post Apostolicam absolutionis meæ sententiam, post papalem inhibitionem, & fulminatam excommunicationem, qua usq̄ hodie detinentur irregulares, in atrocibus iniuriis perseuerantes, famosos contra me libellos diuulgarunt, mendaciis plenissimos, & uariis picturis nomen meū pro rostris ac ubilibet locorum suffixerunt, quibus me bilinguem delineabant, cum sim quinq̄ linguarū peritus, Germanicę, Gallicę, Latine, Græcæ ac Hebraicæ, nec non & Chaldaice scripta mediocriter calleam. Supra igitur quinquilinguem me depingi oportuit, non bilinguem tantum. At hæc uia illorum, scandalum ipsis, ut inquit Psaltes¹. Iam uero cum experiūtur se in criminibus aduersum me nihil posse, tum relicta ut ip̄i afferuerunt fidei causa, per aduocatos utinam uirtute prestantes, ad apiculos iuris confugiunt. Si forte, quanquam nō sua industria, qui || ad iniurias solum & non ad iura nati sunt, tamē aduocatorum solertia ullam inuenire queant captiunculam, quo iudicarij processus formula uel aliquantulo momento uacillet. Expectandum igitur nobis est quid futurum sit, Christ⁹ne uincat an Chrysus. Sed quid in hac om̄i re mea conspicitur à Sancti ATHANASII persecutione alienum? Quid distat nisi sola beatitudo, quam ille habet triumphans, ego desydero militans, & qui sentio intra me parem animum, spero illius intercessione par præmium. Tempora fateor illi fuerunt longiora, ceterum similis alioqui utriusq̄ oppressio, similis impugnatio, simile decepti ac concitati uulgi odium. Absit inuidia comparationi, nō enim cum sancto, peccatorem, neq̄ cum episcopo, laicū me confero. Sed consimile negocium afferro. Passionum hic ratio habetur, non passorum, hostiū similitudo, paritas uotorum, æqualis Theologitarum calumnia. Vt igitur obliuiscar meorū, ego sanè ad Beatum ATHANASIVM reuerto, plenum uirtute, immo ipsam uirtutem. Is ubi cum Theologistis sentire nec potuit nec uoluit, odiebat enim mecum anilia in disciplinis theologicis sophismata, quæ ita cilli, ut hi nostri, amplexabant̄, unde ducti sunt in hæresum || profunda

1) Psalm. XLVIII. 14.

barathra, tum obruitur multitudine Arianorum, quos nulla legum reuerētia, nullo iuris praesidio vitare, sed sola fuga poterat. Interea sibi concessis induciis iussu Imperatoris Constantii, Archilao praesidente, omnem obtrectatorum accusationem & uiuis & praesentibus testibus extinxit || In senectute bona exoluit uitā & apponit patrib⁹ suis. patriarchis & prophetis & apostolis & martyrib⁹, q̄ p̄ ueritate certarūt. Et cū angelis sanctis animisq̄ beatissimis uiuit in celo, sine fine laudās Homoufiō patrē & filiū & spiritū sanctū, q̄ est de⁹ Trifypostat⁹, ut in sequētis sui opis patebit initio, iūctis adnotatiōibus nostris, quas & grato accipias aīo Reuerēdis. ac Illustrissime Princeps principum, & me perq̄ commēdatissimum habeas oro.

Pagg. 242...272. Cf. varr. lectt. ex Hutteni autogr. exscriptas vol. III. p. xxviii.

Pag. 252, ante num. CXI, pone:

EX TIGURO.

CX*.

10. MART. A. 1519.

[ZVINGLIUS BEATO RHENANO.]

. Dedit idem Sanderus¹ hisce diebus orationem² nobis hominis cuiusdam ἀνωνύμου, docti tamen adprobe et festivi, verum descriptoris ignorantia improbe scriptam, quam aliundeque missam et per quendam illatinum omnino, non modo ignarum scriptam, cum Myconio restituere nitimur cuidam integritati. Quod ubi factum fuerit, ad te mittetur; placebit supra modum, adeo est referta scommatis: κατὰ³ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν καρδινάλιων ἀργυροφιλάτων. ὁ δὲ καρδινάλιος σηδουνάων εἶπε πρὸς ἐμὲ ἄγγι σχῶν κεφαλὴν⁴, 'cura ut prematur per Frobenium'. Hoc igitur ubi aliquantisper repurgabitur, tibi mittetur: inde tu facies omnia abitratu. Quidam dixit Sandero esse Hutteni

1) Sanderus] Michael, I. V. D. decanus Vratislaviensis. 2) orationem] Si Hutteni fuit, Zvinglius de exhortatoria ad principes (vol. V. p. 101. sqq.) scribere censendus erit, cuius inscriptionem Hutteni auctoris nomen aperte exhibentem descriptor omiserit. 3) i. e. 'in sacerdotem (papam) et in cardinales argenti amantissimos. cardinalis autem Sedunensis [Matthæus Schinner] dixit mihi prope admoto capite.' In apographo mihi transmissio Graeca sic scripta sunt: κατὰ τὸν ἱερέως καὶ τῶν καρδινάλιων ἀργυροφιλάτων. ὁ δὲ καρδινάλιος σηδουνάων εἶπε ἐμὲ ἀγγισχῶν κεφαλὴν. 4) ἄγγι σχ. κ.] Homer. Od. I. 157.

CX*. Ex inedita epistola biblioth. Sletstadiensis, data 'VII. Idus Mart. a. 1519. ex Tiguro' humanissime mecum communicavit rev. vir Ioh. Guil. Baum theol. D. et prof. Argentoratensis.

Pagg. 248. 249. 255. ad indicationes, quibus diebus Huttenicæ litteræ CVIII. CX. CXV. scriptæ feruntur, hæc ex v. cel. Stælini Stutgartensis ad me data epistola adnotanda sunt: „Sollte Hutten — welcher doch so eifrig den Feldzug gegen Hzg. Ulrich von Wirttemberg mitmachte, am 28. Febr. 1519. in Rotenburg an der Tauber, doch ohne Zweifel im Hinzug nach Ulm, war, von wo der schwäbische Bund in Wirttemberg einfiel — zwischenhinein das Heer verlassen und in Mainz gewellt haben? Am 5. April war er wohl sicherlich beim Heer, und zwar

in Köngen am Neckar (s. unten), ganz gewiß am 14. d. M. bei demselben in Stuttgart (s. epist. num. CXVI.). Die Hauptquelle über obigen Feldzug von Ende März bis 25. Mai ist 'Des hochobl. schwab. punds Hörzug etc. [vol. III. p. 567...576.]. Allda steht [III. p. 569. § 14.] „Am Erichitag 5 April ... gezogen“. Hieraus lernen wir zur Berichtigung der Note in I. p. 264. (refodimus] in vico Holzgerlingen), daß Köngen, welches dem Schwiegervater des gemordeten Hans von Hutten gehörte, es war, wo letzterer beigesetzt wurde, nicht Holzgerlingen, welches späte Historiker einschmuggelten. Die Ausgrabung Hammsen v. H. mochte gegen Mitte Aprils (umbilicus ieiun, ist der 16. Apr.) stattgehabt haben, natürlich nicht gleich am 5. April, am Tage der Einnahme Köngens selbst: im 'Hörzug' ist deutlich, daß es später geschah; so ist nun auch I. p. 264. v. 19. das 'umbilicum ieiuniorum' sicher = ad finem ieiunior. zu deuten und umbilicus bei Hutten überhaupt als finis zu nehmen. Am 31. März [I. p. 264. adn. ad v. 19.] oder 3. April, wie vol. V. p. 514. steht, war das schwäb. Bundesheer und mit ihm Utr. v. Hutten noch gar nicht bis Köngen vorgedrungen. In Kürze: vol. V. p. 514. ad p. 264. sollte 16. April statt 3. April stehen (Meine frühere Emendation gieng noch von der Deutung umbilicus als 'Mitte' aus). Obiger 'Hörzug' ist die Quelle, welche Stumphart (vol. V. p. 91. adn. ad v. 12.) fast ganz wörtlich abgeschrieben hat; als guter Wirtenberger ließ er nur einiges aus, wie die Huttensche Leichlage, oder fügte er einige Sachen ein: als Quelle ist er somit eigentlich nicht zu citieren."

Pag. 255. n. CXV. Hæc epistola amanuensis quidem manu scripta, sed ipsa ad Glaubbergerum missa, nunc in bibl. reg. Berol. adservata in *Catalogue de lettres autographes de Mr. I. de Radowitz. 1^e partie. Lpz. 1864. 8°. pag. 9. num. 75. indicata est. Exactissime mihi eam descripsit amicus Theod. Mommsenus. Discrepat ab exemplo nostro in his: v. 7. de (ante GLAUBERGER) v. 8. meas libros et nestes ad v. 9. p̄ximas Nundinas Franckofordiū venturas, v. 10. .Est v. 12. .Si v. 13. dyalogum, Premitur v. 14. .Febris Dyalogus v. 15. ,mittam v. 16. .Tantū abest ut v. 17. .mira .Iube v. 19. Neq; v. 20. cū Socero con̄ffe v. 21. Moguntię raptim. v. 22. her doctor Ich . . Wagengafers haus v. 23. pferdt sein v. 24. oder xxiiii goldg einen *Infra XX epistolæ versus ad dexteram scriptum est 'per Amanuensem.' Inscriptio- nis v. 2. habet* ; L. Doctori longe doctiss. Amico*

Ad p. 255²⁵. De familia Glaubergiana iam videndus est G. E. Steitz *Reformato- rische Persönlichkeiten ... in ... Ff. a. M. von 1519 bis 1522. (Archiv f. Ff. Gesch. und Kunst. vol. IV. p. 57...174.) Ff. a. M. 1868. 8°. p. 1...118. Arnoldi Glau- bengeri [zum trierischen Hof] (nat. 1486. † 1534.), Arnoldi [zu Schwanau] († 1495.) filii, uxor fuit Catharina de Holzhausen, Amandi sive 'senis Hammonis' filia, quam duxerat d. 9. Iul. a. 1515. Arnoldi iunioris frater fuit Iohannes Glau- benger [zu Laneck] nat. a. 1480. † 1525.*

Pag. 262. ante CXVIII. pone:

[TIGVRI.]

CXVIII*.

24. APR. A. 1519.

[ZVINGLIUS BEATO RHENANO.]

..... Phalarismus nondum pervenit ad nos, Febriculæ autem tantum unum exemplar. Si potestis aliquo modo, plura exemplaria mittatis

CXVIII*. Ex MS. bibl. Sletstad. a viro cel. Baumio mihi transmissæ epistolæ pars.

- Pag. 263. v. 3. inf. adnot. adde: Vico nomen est *Kongen*, non *Holzgerlingen*. Cf. superior. adnot. ad p. 97...99; et v. 5. inferioris adnotationis scribe: 26. Iul. (pro 25. Iul.) et Pag. 264. v. 6. inf. adn. scribe: 3. Apr. (pro 31. Mart.)
- Pag. 264. adn. ad v. 19. cf. supra ad pagg. 248. 249. 255. adnotata.
- Pag. 267. v. 1. scribe: IN FINE (?) MAI. 1519. Ad v. 27. adnota: „Der Beginn des *Eßlinger Bundestags war auf den 18. Mai 1519. festgesetzt* (Le Glay *Négociations diplom. entre la France et l'Autr.* Paris. 1845. 4°. p. 448. *Klüpfel, Urkk. z. Gesch. des schwäb. Bundes. Th. II. Stuttg.* 1853. 8°. p. 169.) und ist ohne Zweifel an diesem Tage eröffnet worden.“ STELIN.
- Pag. 268. v. 1. scribe: 15. MAI. 1518. (pro 1519.) Cf. ad p. superiorem. 184. adnotatum.
- Pag. 269. ante CXXIII. pone: CXXIII*. Gerbellii ad Capnionem ep. d. m. Mai. 1519., quæ repetita est vol. I. p. 459. sq.
- Pag. 286...288. Hæc quoque epistola Hutteni manu scripta inter Radowitzianas (cf. ad p. 255. cit. *Catalogue* n. 73.) mihiq; nunc ex accurato Mommseni exemplo ad manus est, ex quo hæc enoto: p. 286. v. 16. *negocium* v. 21. *Ipse* v. 22. *Ipse* v. 23. *A longe* v. 26. *Quas* p. 287. v. 6. *Quæso non* v. 8. *Ipse* v. 9. *Nec* v. 13. aliqui (*deest particula chartæ in qua d fuerat.*) v. 16. *eiuscemodi* v. 17. *Vrbes* v. 18. *centauris* v. 20. *proprium versum non facit.* v. 21. *puto, quid velim.* Tantū v. 22. *a voc. hæc aversa pagina incipit.* v. 26. *penagatur.* v. 27. *ab multis cupide.* *Qui* v. 28. *giganteo* v. 29. *Qui* v. 31. *Qui* v. 37. VII Calē Augusti v. 38. *Nunc* p. 288. v. 1. *febrē voc. iucunditate et litteræ ecro versus 4. in anneo folio, quod nunc non extat, scripta fuerunt.* v. 2. *oblectæsem* *Infra inscriptionem est:*

Doctor A I(?)d Glauburger
In d(?) stadt

Puellam quam frustra sibi uxorem petebat Huttenus, Steitzius l. c. p. 18. sq. docet fuisse Cunegundem de Glauburg, natam m. Iul. (?) a. 1501. parentibus doctore Iohanne Glauburg (*zu Lichtenstein*) mortuo a. 1510. et eius uxore Margaretha Horng, quæ a. 1517. cum scabino Wicker Frosch secundas nuptias contraxit, testibus præsentibus Arnolde et Iohanne Glauburgiis et Amando de Holzhausen. A. 1511. Margaretha Glauburgi vidua liberis suis Cunigundi, Iohanni, Margarethæ, Annæ, Hieronymo, tutores petiit Hamannum de Holzhausen, Arnolde Glauburgi socerum, et Arnoldi fratrem Iohannem. Cunigundis Glauburgia d. 18. Sept. a. 1520. nupsit Adolpho Knoblauch advocato civitatis Francofurtensis, et mortua est d. 30. Ian. a. 1533.

Post epistolam CXXXI. lege infra paginæ 322. ante n. CLII. inserendam, quæ adhuc inedita fuit.

- Pagg. 288...299. cf. ex Hutt. autogr. vol. III. p. xxvii. exscriptas varr. lectt.
- Pag. 301. n. CXXXIII. non 2. AVG. 1519. sed 2. AVG. 1520. scripta, itaque ad pag. 366. ante n. CLXXXII. conlocanda est. Corrige p. 301. v. 24. M. D. XX. (pro M. D. XIX.)
- Pag. 307. v. 11. *corrige* D. 31. OCT. (pro POST D. 16. OCT.) et in ipsa ep. adde post v. imperium (v. 22.) certo sermone, v. 24. *post cernat. adde:* At stultitia est simul decernere et dubitare de victoria. pag. 308. v. 21. sq. *corr.* silvestris tuus Sylvester v. 27. *ioco (pro loco)* *Notæ* 19. 20. *adde:* Vtj = Quintini = 31. Oct. cf. *Helwig Zeitrechn.* p. 111.
- Pag. 309. v. 18. *corr.* proditiōnis v. 21. *captorum* Pag. 310. v. 4. *superba,* v. 9. *hic (pro sic)* v. 12. *iidemque* v. 16. *pone* formam scilicet (*pro sed*)

v. 19. esse non (*pro* esse, non) Pag. 311. v. 26. debellando, nunc Pag. 312. v. 9. Vienna, bene tamen

Pag. 316. ad v. 37. adde: „Epistolam ... a cel. Heumanno emendatiorem et luculentis notis illustratam Vitæ M. Lutheri a Phil. Melanchthone expositæ adiunctam esse constat.“ Burckh. Nova ad comm. de vita I. B. Analecta. Hal. 1751. 8°. p. 49. — Germanice hanc ep. dedit *Henr. Schultz: Lebensbeschr.* M. Petri Mossellani, *Leipz.* 1724. 8°. p. 44...52. cum hac adnot.: *Ich habe diesen Brieff aus den Unschuldigen Nachr. von 1702. p. 72. welcher weit vollständiger als den der Hr. Seckendorff* 1. c. [I. p. 77. 88.] *aus des Schilteri Tr. de lib. Eccl. Germ. p. 840. angeführet, gezogen.*

Pag. 322. ante num. CLII. insere hanc adhuc ineditam epistolam:

STEYNHEYM.

CLI*.

[? FEBR. ? A. 1520. ?] 1

[VL. HVTTENVUS ARNOLDO DE GLAVBERG.]

Quod nunquam metuissem, ne suspicatus quidem essem, Francofurtum nuper veniens Philippum² in negotio illo totum inversum repperi. Is nescio cui communicata re quod consilium admisit, ut a meo desyderio videatur esse plus quam credis alienus. Nec me fallit quid mihi noceat apud vos: scilicet³ isti vulgo Equitum mores, quos in me ego nunquam accepi, ut qui aliter multo institutus sim, ista⁴ nostrorum hominum nostrique ordinis asperitas, quam si capere etiam potuisset natura mea, tamen studia exemissent. Quam non Asperitudinem enim mitigarent humanitatis studia? At nego etiam in meum ingenium cadere ista, vel te teste, quem non in Italia tantum anno ab hinc sexto⁵, aut nunc primum, meorum dictorum pariter et factorum habeo spectatorem et iudicem, sed ante annos etiam quatuordecim sic⁶ prope constitutus fui, ut me si quisquam alius nosse debeas: nimirum⁷ qui puero prius, deinde adolescenti consueveris, postremo nunc iuvenem in oculis habeas, ut te ætatis proclivitas fallere non possit. Proinde magna cum iniuria iactantur hæc: ‘Nosti⁸ Equitum mores: insidiantur⁹ opibus nostris, neque enim adfinitatem alio nomine petunt; ista abducta¹⁰ poscet tot milia; si¹¹ non dabuntur, bellum indicet, omnes suas adversum nos propinquitates protrahet, atque hæc quidem extorquebit, illam vero non uxoris¹², sed famulæ tantum¹³ et vilis¹⁴ ministræ loco habebit. || Nubat¹⁵ pari, ut ne cum suo et suorum dispendio ferre dominium cogatur se indignum.’ Hæc, Arnolde, si me ut debes nosti, in meos mores cadere suspicaris? Aut quisquam Huttenum qui novit, suspicabitur? At sunt qui opinionem eam magna cum invidia¹⁶ mea præ se ferant.

1) De die cf. Cochleæ ep. CLI. et huius ipsius epistolæ vv. 10. sqq. et 32.
2) Philippum] de Fürstenberg. 3) ,apud vos. Sci- . . licet H. 4) ,Ista H.
5) sexto] ‘nosti’ additum ipse scriptor linea traducta delevit. 6) ,sic H.
Arnoldus Gl. Papiæ d. 15. Mai. a. 1515. utr. iur. Dr. factus est. *Steitz Ref. Persönl.* p. 4. 7) ,nimirū H. 8) .Nosti H. 9) .non Insidiantur H. sed ‘non’ ipse delevit. 10) .Ista abducta, H. 11) ,si H. 12) uxoris loco, H. sed ‘loco’ delevit. 13) iamtū] sic H. sed voluit ‘tantum’. 14) v||is MS. restitui ‘vilis’. Momms. coniec. ‘vobis’. 15) Nubat] ‘Ducat’ primum scripserat sed linea transduxit H. 16) Invidia H.

quos nollem aliud putare, quandoquidem placere omnibus in difficilissimis est, nisi iam illud incepissem, quod mihi nulla existimationis meae labes aut macula, sed alienissima¹ quaedam et meis indigna moribus suspicio invertit. Tibi in postremis mando si ex fratre predideris² spem esse adhuc ullam potiundi optati reliquam, (nam ille ex uxore discet id facile) negocium ut ante³ promoveas; sin vero, silentio quantum potes profundo obliteres. Ego ad patrem ægrotantem⁴ abeo. Tu cum tuis omnibus optime vale, et has statim ac legeris discerpe. Iterumque vale. Steynheym.

Ul. Huttenus.

[Inscriptio:] Arnoldo de Glauberg patricio franco-
furdiano Iurec. Amico mirabiliter
Candido et Integro Sal.

1) alieniss *H.* 2) predideris *sic H.* 3) ut prius ante *H.* sed 'prius' delevit. 4) patrem ægrot.] d. 31. Mart. a. 1522. Huttenus Fürstenbergio scripsit „Huttenus pater diem obiit proxime“ cf. vol. II. p. 115. n. cclxxx. § 3.

CLI*. Epistola ipsius Hutteni manu scripta quam olim I. de Radowitz possidebat, quæque nunc in reg. bibl. Berol. adservatur, rogatu meo transcripsit Theod. Mommsen. Cf. *Verzeichniss der von dem verstorbenen Preuss. General-Lieutenant J. v. Radowitz hinterlassenen Autographen-Sammlung. Erster Theil. Leipz. 1864.* 8°. p. 9. n°. 74.

Pag. 337. v. 33. *adde tetro post habitu* Pag. 338. v. 2. *lege cognitum* v. 7. *credere (pro reddere)* v. 10. *quandamque* v. 20. *servo (pro spiritu) et adde in not.* cf. Paul. ep. ad Rom. xiv. 4. v. 22. *at (pro et)* v. 23. *cogendum. Ubi est illa doctrinalis damnatio? perdi-* v. 34. *σπέματα* - Pag. 339. v. 4. *ineutitur* v. 5. *vero (pro non)* v. 19. *ecclesie virtualis mundo* v. 20. *in re (pro mire)* v. 23. *Vidi errores Lutheri, qui sane tam rudes, tam palpabiles* v. 25. *profitebitur, aut* v. 26. *longe tractum* v. 27. *venerabitur, qui* v. 29. *moribus sophisticis, hoc* v. 30. *nisi is ab* v. 42. *certa (pro recta)* Pag. 340. v. 30. *cogaris* v. 32. *dormit (pro docuit?)* v. 35. *suam erga te benivolenciam* Pag. 341. v. 1. *fortunam:*

Pagg. 343. sq. num. CLXIII. Hæc ep., tota repetita vol. III. p. 547. sq., D. 1. IVN. A. 1520. scripta, itaque ad inferiorem pag. 354. ante num. CLXX. ponenda est. Pag. 346. ante CLXVI. conlocandæ sunt epistolæ:

ANGLOPOLI.

CLXV*.

11. MAI. 1520.

IOANNES REVCHLIN DOMINO IACOBO QVESTENBERG.

quam dedimus vol. I. p. 461 sq. et

SELESTADII.

CLXV**.

15. MAI. A. 1520.

IACOBVS SPIEGELIVS SECRETARIVS REGIVS AD
MAXIMILIANVM A BERGIS DOMINVM IN SEVENBERG

CÆS. ET CATHOL. MAIEST. IN GERMANIA ORATOREM ET A COMMISSIS.

Erat avunculus meus . . . hoc opusculum Vulcano daturus, nisi . . . obstitissent . . . magna faciat [Carolus princeps noster] pro vero dei O. M. cultu restituendo, ac huius patriæ nationis dignitate asserenda. Prosecutum autem eum hoc consilii, mihi cum multis spes certa manet, quia ist-

huc hodie felicitatis peruentum est, quo nuda veritatis imago de optimis quibusque libere prædicatur, quæ multis retro sæculis magno humani generis malo involucris oblecta fuit. Reducunt eam apud Germanos Capnion, Roterodamus, M. Catharus, Pirckheimerus, Capito, Oecolampadius, Phrygio, Ritus, Otho Brunfelsius, Huttenus, qui se hac comite sibi, si usquam, in Romana triade placere haud obscure fatetur. Nimirum liber homo libero argumento patriam libertatem vindicandam iure expostulat. Apud Gallos Iacobus Faber . . et Budæus . . improbos temporum suorum mores sparsim taxant Selestadii die 15. Maii. M.D.XX.

CLXV**. Ex Wimphelingi „Divo Maximiliano iubente pragmaticæ sanctionis medulla excerpta. Selest. in ædib. Lazari Schureri m. Mai. a. 1520.“ 4º. ap. Riegger. Amœnitt. Friburg. 1779. 8º. p. 479. sqq.

Pag. 354. ante n. CLXX. insere ep. Stromeri, quæ p. 343. sq. n. CLXIII. non iustum locum habet, et ad n. CLXX. adnota:

Hanc epistolam ante me ediderat Sotzmannus in ephemeridibus a Rob. Naumanno editis, quibus ‘Serapeum’ inscriptum est (VIII. Jahrgang. Leipzig 1847. 8º. pag. 12. sq.); exemplum quo usus est, non Hutteni, sed amanuensis manu scriptum esse ille quidem opinatus est, sed neque ipse quicquam Hutteni manu scriptum viderat, quam Ghillanii errore (cf. vol. II. p. 65. v. 16...21.) deceptus inelegantem rudemque fuisse putavit, neque omnia exempli bona et bene exercitata manu (*‘einer guten regelmässigen Schreiberhand’*) scripti verba recte legisse videtur, ut ex his utriusque editionis discrepantiis adparebit:

	edit. nostr.	edit. Sotzm.
p. 354. v. 15.	FVRSTENPERGK	Fürstenpergh
” ” ”. 17.	nunquam	numquam
” ” ”. 18.	te curæ involvo	te curæ innobis
” 355. ”. 1.	Iohannis de Hatsteyn	Iohis de Harsteyn
” ” ”. 4.	Fürstenbergk, Patricio Francofurdiansi	Fürstenpergh Patricio Francofurdiano
” ” ”. 5.	viro innocenti sal.	Viro Innocenti.

Der Brief (addit Sotzmannus) ist in kleiner Briefform zusammengelegt und mit dem Huttenschen Pettschaft von nachstehender Gestalt und Grösse versehen:

Pag. 356. i. f. adde Hutteni ad Petrum Mosellanum epistolam Moguntiaë d. 4. Iun. a. 1520. scriptam, quam vol. III. p. 689. sq. ex MS. edidi.

Pag. 360. ante n. CLXXVI. inseratur

LOVANIÏ.

CLXXV*.

21. IVN. 1520.

CLARISSIMO VIRO GEORGIO HALOINI COMINIÛVE DOMINO
ERASMVVS ROTEROD. S. D.

Mihi vero vehementer iucundum fuit, quod animo nondum excidit amicus Erasmus Adest isthic Ulrichus Huttenus linguæ Romanæ delictum, iuvenis nobilis, eruditus, et huma-

nus, cum eo melius hanc questionem [*de puritate linguae Latinae*] tractabis. Ipse adero post biduum: si vires sinent. Nam a morbo vix adhuc satis firmus sum. Ea res in causa fuit, ut hanc epistolam dictaverim non scripserim. Bene vale vir clarissime. Louanij.¹ XI. Cal. Iul. An. M. D. XX.

1) Lovanio 21. Iunii Anno 1520. CLERIC.

CLXXV*. EPISTOLAE | D. ERASMI ROTERODAMI ad diuerfos ||||| BASILAEAE
APVD IO. | FROBENIVM AN. | M. D. XXI. Pridie | Cal. Septembris. | fol. p. 495. sq. et in
aliis Erasmicar. epistolar. exemplis, novissime Lugd. Bat. 1706. col. 556.

Pag. 365. v. 24. *scribe* qui (*pro* quæ)

Pag. 369. ante CLXXXVI. *insere*:

[ARGENTORATI?]

CLXXXV*.

29. AVG. 1520.

[OTHO BRUNFELS BEATO RHENANO.]

..... Si nihil aliud, hoc certe tibi argumento esse poterit quod sponte me dedi discrimini, neque meum nomen prostituerim¹ quemadmodum Huttenus, etenim alium pereclitentur mea studia, maluissem in omnem vitam *ἄνομος* esse quam connivere ad scelera operantium iniquitatem et qui ex domo Dei faciunt speluncam latronum

1) prostit.] Hoc nisi ad persecutiones Romanistarum referendum est, non intellego.

CLXXXV*. Ex Mss. bibl. Sletstad. Baumius v. cl. transcripsit.

Pagg. 400...402. comparato Hutteni exemplo manu scripto sic emendanda esse sequentia humanissime mihi scripsit doctiss. Baumius: p. 400. v. 5. *lege* demandaverit v. 8. obnoxius illi es v. 10. et crudelem conciliaturus v. 14. bonos mores adfecti p. 401. v. 2. aliquando dolorem dissimulando. v. 4. ab humano consortio, v. 6. fui sedulus. Quis v. 7. ad vincula etiam Romam v. 9. uno ictu proiecturus simul omnia p. 402. v. 16. cordi Decimo Leoni,

Pag. 422. i. f. adde:

[SLETSTADII?]

CLXXXVIII*.

8. NOV. 1520.

[BEATVS RHENANVS BONIFACIO AMORBACHIO.]

..... Ulicus Huttenus bullam pontificis qua Lutherium diris devovet pulchre traduxit¹ hoc est scholiis salsis et mordacibus exposuit irritaque. In frontispicio libelli insignibus² pontificiis hunc circumposuit versiculum: Astitit bulla a dextris eius in vestitu deaurato circumamicta varietatibus. Nihil unquam legisti mordacius. Nam ut scias pontifex Huttenum execratus est et principibus quibusdam scripsit ut illum aut interficerent aut apprehensum Romam adducerent. Hinc invectivarum acerbitas ista

1) tradux.] cf. vol. V. p. 301. sqq. vol. I. numm. CLXXII. sqq. 2) insignib.] vide vol. V. p. 301.

CLXXXVIII*. Ex Mss. antistitii Basiliensis transcripsit Baumius.

Pag. 423. n. CC. Exemplar huius epistolæ quod superiore sæculo in Castello ad Blesam adservatum fuit (cf. Car. Frid. Moseri *Patriot. Arch.* in adnot. mea ad p. 423.), nuper in Palatino oppido *Dürkheim* pretio 60 florenorum emerunt Parisienses *Maas & Strauss frères*, teste notario Hornbacensi Karschio, ex cuius litteris d. 28. Iul. 1868. datis hæc repetere iuvat: „*Der Brief ist auf 1 Bogen Papier von der Größe des gewöhnl. Schreibpapiers geschrieben und nimmt 3 1/2 Seiten ein. Er ist indessen weder von Huttens Hand geschrieben, noch von demselben unterschrieben. Er scheint nach einem Dictate Huttens von einem Secretär geschrieben zu sein, enthält nur 4 oder 5 Correcturen von Huttens Hand; sodann ist das Datum, hinter demselben eine Nachschrift von 2 Zeilen und die Adresse von Huttens eigener Hand . . .*“

Pag. 424. v. 29. *corrigere* animum.

Pag. 427...429. Ad n. CCII. CCIII. ex archetypo in *Arch. seminar. Protest. adservato* has emendationes enotavit v. cl. Baumius. p. 427. v. 5. *ignes* v. 8. non ratam fore v. 14. *Franc^o arbitratur* apud Carotum esse v. 15. etiam qui (*non* qui et ipsi) v. 18. generis atque ordinis v. 21. rem fuisse. v. 30. Tiloninum (*non* Tilonium) [Ad hoc nomen Tilonii posita adnotatio delenda est. Tiloninus hic est ille Euricii Cordi adversarius poeta, Thilemannus Conradi Gottingensis, quem sub variis etiam nominibus (Thilonis, Tilmanni, Theonis, Philymni, Philoeni, Tielli, Telamonis sive Telamonii) ille exagitavit. cf. C. Krause Euricius Cordus. *Marb.* 1863. p. 32. sqq. Eundem Tiloninum sæpius in litteris Melanchthonianis memorari (e. gr. Corp. Reformat. I. n. 104. i. f. n. 107. init. n. 128. med.) adnotavit Baumius.] Pag. 428. v. 12. tantum fidei v. 19. sq. Tiloninum apud primum v. 24. Tiloninus v. 25. si qua vis v. 29. nunc e (*pro* meis e) Pag. 429. v. 3. cum Vormaciae inveniatur, curare huc mihi, ne qua sit v. 4. quae aiebas v. 7. reliquum si quid posse v. 9. mitte Spiram sciet ubi v. 12. literis ad me indicem *In fine adnot. p. 429. adde: Cf. infra ad vol. II. p. (3.) num. CCXVII* d. 7. Ian. 1521.*

Pag. 432. i. f. adde:

MOGVNTIÆ.

CCVI*.

4. DEC. 1520.

[CAPITO AD LV THERVM.]

„Epistola extat impressa, sed perquam vitiose, in *Bibl. Bremens. class. IV.* p. 29. sqq. Ibi inter alia:

Classicum dedisti tuba toties et Huttenus nobiscum cecinit Bellicum, mox armis pereclitaturus.“

(*Ex epistola v. cl. Baumii ad editorem scr.*)

-Pag. 433. *corrigere* v. 1. ERFORDIÆ v. 27. existimant.

Pag. 455. ad v. 26. adnotata iam corrigenda sunt ex iis quæ in *Ind. biogr. p. 392. art. Hessus* de huius ætate disputavimus. Natalis Hessi annus non fuit 1487. sed 1488.

AD VOLVMEN II.

Pag. (3.) ante CCXVIII. adde:

BASILEÆ.

CCXVII*.

7. IAN. 1521.

[BEATVS RHENANVS BONIFACIO AMORBACHIO.]

„Epistolæ Bonif. Amorbachii [cf. vol. I. p. 429. adnot.] *Rölrichius particulam solummodo publici iuris fecit: quæ desunt in vol. I. l. c. hic addam. Versu pendit, post voc.*